

Huszonkettedik díjátadás
2001. március 24.
Budapesti Műszaki Egyetem, díszterem

Első díjazott

BARTÓK BÉLA
alkotói géniusza
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Bartók Bélát, a XX. század magyar zeneszerző géniuszát, a világhírű zongoraművészt, az összehasonlító népzene tudomány nemzetközi tekintélyű kutatóját a művelt emberiség már régóta egyetemes szellemi örökségünk nagyjainak legjobbjai között tartja számon és tiszteli.

Az egykori Torontál megyében, Nagyszentmiklóson született 1881. március 25-én, New Yorkban halt meg 1945. szeptember 26-án.

A XX. század első éveiben megújult magyar nemzeti függetlenségi törekvések és mozgalmak, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eszméinek, közeli emlékeinek patrióta lelkesedésében fogadta meg az ifjú Bartók Béla, hogy egész életében "mindenkor és minden módon egy célt" fog szolgálni: "a magyar nemzet és magyar haza javát". Fogadalmához mindvégig hű maradt.

Zeneszerzői pályára készülvén elsőrendű hivatásának tartotta, hogy nemzetközi mérték szerint is új, magyar zenét írjon. Zenei érzékenysége és műveltsége csakhamar elvezette zenei hagyományunknak a magyaros divatú nóták és csárdások mögött elfeledetten élő paraszti rétegéhez, általa a paraszti közösség életmódjának megismeréséhez. Kulturális öröksége feltárásának, tudományos gondozásának, megőrzésének és közkinccsé tételének éppen ő maga adta meg számunkra is maradandó példáját.

A zene, minden emberi közlés legbensőbb és legérzékenyebb médiuma mutatta az utat géniuszának, amikor elindult keresni igazi önmagát, igazi hazáját, népét és - mint az antik világ bölcsei - magát az embert. Nem csupán magának, hanem még inkább nekünk, mindannyiunknak. Valamennyit szűkebb és tágabb hazája népeinél talált meg, ott, ahol életében mindig leginkább otthon érezte magát. Velük azonosulva született újjá művészi, hazafiúi és emberi valójában, világukból álmodta és teremtette új világát úgy, hogy látóhatárát az egyetemes emberiség látóhatárává szélesítette. A benne élő népek történelmi sorsközösségében felismerte az emberiség mindmáig - és talán egyre inkább - legégetőbb gondját, s a jövőbe vetítette a népek testvéri együttélésének látomását, vagy még inkább szükségességét.

Életműve történelmi lecke annak tanulságául, hogy megújulás csak az igazán megismert, megértett és megbecsült múltból születhet. Ennek tanúja zenei közlésmódja: a kelet-középeurópai népzenevel megújított, közös európai zenetörténeti hagyomány, s a kettő egységéből megalkotott egyéni stílus, amely olyan világosan adja tudtul a zeneszerző szándékát mindenkinek, akinek füle van hallására és lelke van értésére.

Bartók Béla, a művész és tudós meg nem alkuvó igazság-és szabadságszeretetével, humanizmusával emberi-történelmi példává lett. Amikor hamvai 1988-ban hazatértek, a gyászmenet előtt rendre tisztelegtek az útjában fekvő országok.

Ujfalussy József *zenetudós*

Életrajz

Bartók Béla .(* 1881. március 25. Nagyszentmiklós, + 1945. szeptember 26. New York): zeneszerző, népzenekutató, zongoraművész. Apja, id. Bartók Béla tanár, anyja, Voit Paula tanítónő volt. Nagyváradon, Pozsonyban, Besztercén, majd ismét Pozsonyban tanult. Pozsonyban zeneszerzőként és zongoristaként is többször fellépett. Érettségi után a budapesti Zeneakadémián tanult (1899-1903) zongora és zeneszerzés szakon. Tanulmányainak befejezése után Gmundenben Dohnányi Ernőnél képezte tovább magát. Berlinben, Bécsben, Budapesten, Pozsonyban, Anklamban koncertezett. 1904: a *Kossuth szimfónia* bemutatója Budapesten. 1906: Kodály Zoltánnal közösen kiadta első népzenei kiadványát, a *Magyar népdalokat*. 1909: feleségül vette tanítványát, Ziegler Mártát. 1917: *A fából faragott királyfi* c. táncjáték, 1918: *A kékszakállú herceg vára* c. opera bemutatója (Bp., Operaház). Az I. világháborút követő években kutatómunkájában a geopolitikai okokból szinte lehetetlenné vált népzenei gyűjtést a korábban gyűjtött anyag rendezése, elemzése, tudományos feldolgozása, kiadásra előkészítése váltotta fel. 1921-től ismét koncertezett: Budapesten, később Németországban, Angliában, Franciaországban, Svájcban, Hollandiában. 1923: elvált, és feleségül vette Pásztory Dittát. 1923: a *Táncszvit* (Bp.), 1926: *A csodálatos mandarin* (Köln), 1927: az *I. Zongoraverseny* (Frankfurt am Main), 1933: a *II. Zongoraverseny* (Frankfurt am Main), 1934: a *Cantata Profana* (London), 1937: a *Zene húros hangszerekre, ütőkre és celestára* (Bázel) bemutatója. 1938-tól a kivándorlás gondolata foglalkoztatta, kéziratait Svájcba küldte. *Kontrasztok* c. művét Szigeti J., Petri E. és a jazzklarinétos Benny Goodman mutatta be New Yorkban (1939). 1940-ben Amerikában hangversenyzett. 1940. okt. 2-án hagyta el végleg Magyarországot. A *Concerto* (1942-43) és a *III. Zongoraverseny* (1945) az USA-ban született meg. 1943-ban lépett fel utoljára nyilvános hangversenyen. 1942-től súlyosbodó leukémiája következtében állapota 1945-ben válságosra fordult, New Yorkban halt meg. Hamvait 1988-ban hazaszállították az USA-ból, júl. 7-én Budapesten újra temették.